

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Studijní program: Etika a kultura v mediální komunikaci

Jana Endyšová

Sociálně vyloučená lokalita Borek

Bakalářský projekt

Vedoucí práce: Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem tento bakalářský projekt vypracovala samostatně a použila jsem pouze uvedenou literaturu a další zdroje.

V Olomouci, dne 12. 4. 2024

Jana Endyšová, v.r.

Děkuji paní Mgr. **Renátě Sedlákové**, Ph.D. za podporu a účinnou pomoc při vypracování této práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Popis aktuální situace v České Třebové	7
2 Sociální vyloučení	9
2.1 Kultura chudoby.....	12
3 Život Romů v Československu.....	13
4 Sociálně vyloučená lokalita	16
5 Vznik vyloučených lokalit v Čechách	17
6 Vznik vyloučené lokality Borek v České Třebové.....	20
7 Život v lokalitě Borek.....	23
8 Vliv sociální organizace Naděje na obyvatele Borku.....	27
9 Projekt prevence kriminality Ministerstva vnitra	28
10 Analýza materiálů Anopress	35
11 Posouzení etické roviny článku Vzbuření v Benátkách – aneb – Bude zde nouzová kolonie.....	36
12 Mediální výstup	41
Závěr	42
Anotace	44
Abstract.....	45
Zkratky.....	46
Bibliografie	47

ÚVOD

Město Česká Třebová je známé pro mnohé jako železniční uzel. Nicméně na okraji se nachází sídliště, ze kterého občané města utíkají, ačkoliv bydlení je tam velmi finančně dostupné a téměř na dosah přírody. Důvod je prostý. Obyvatelstvo sídliště tvoří z 90 % romská populace a stalo se vyloučenou lokalitou města. Tam žije celkem 717 obyvatel, z nichž tvoří velkou část Romové (přesný údaj o etnicitě obyvatel nelze zjistit, neboť k romské národnosti se hlásilo dle sčítání lidu v roce 2011 jen malé procento obyvatel). Romové mohou v společnostech čelit silné stigmatizaci a diskriminaci. Proto mnoho lidí s romskými kořeny se nehlásí k Romské národnosti a raději se hlásí k většinovému etniku nebo mlčí o svém romství.

Od roku 2005 zde v rámci volnočasových aktivit na obyvatele působí organizace Dům dětí a mládeže, ve které pracuji. Pracuji ve vedení této organizace a ve vyloučené lokalitě nabízíme volnočasové aktivity. Zpracováváme projekt a žádáme o dotace Ministerstvo vnitra, abychom mohli dětem ukázat možnosti trávení volného času. Nezastupitelnou úlohu v komunikaci a pomoci obyvatelům vyloučené lokality má konkrétně v České Třebové zapsaný spolek Naděje¹ (dále jen z. s. Naděje), který je pomocným článkem přímo v terénu v místě vyloučené lokality. Jednak zajišťuje a nastoluje řád a je pomocným prvkem místních obyvatel.

Cílem práce je vytvořit multimedialní projekt, jehož cílem je přivést děti a mládež ke smysluplné volnočasové činnosti. Aktivity multimedialního

¹ Zapsaný spolek je v českém právu upraven v paragrafech 21 až 302 zákona č. 89/2012 - nový občanský zákoník. Spolek mohou založit nejméně 3 osoby vedené společným zájmem nebo lze spolek založit i ustavující schůzí, kterou svolá zakladatel spolku. V obou případech je nutno sepsat stanovy spolku, na jejichž obsahu se musí všichni zakladatelé spolku shodnout - <https://www.profineziskovky.cz/cs/spolky/zapsany-spolek-zalozeni/a-3807/>

projektu budou zaměřené na manuální zručnost, logické myšlení, dramatické hry a činnosti. V teoretické části práce se budu věnovat problému vyloučených lokalit a specifikům života osob, které zde žijí. V úvodu najdete vymezení termínů souvisejících s tématem vyloučených lokalit. Dále podrobněji popíšu situaci v lokalitě Borek v České Třebové. Budu zkoumat, zda realizace volnočasových aktivit vede ke snížení trestné činnosti.

Volnočasové aktivity se daří realizovat každoročně již od roku 2005. Zvyšující se účast zájemců každý rok je ukazatelem, že mají zájem trávit čas organizovaně a smysluplně. V roce 2005 se zapojilo cca 35 osob v rámci pátečních odpolední. V roce 2023 již bylo participujících přes 100.

1 POPIS AKTUÁLNÍ SITUACE V ČESKÉ TŘEBOVÉ

Mnoho let se snaží Město Česká Třebová řešit problém sociálně nepřízpůsobivých občanů. Od roku 1997 intenzivně spolupracuje se z. s. Nadějí, která vytvořila integrační projekt Dům Naděje. Jde o multietnické soužití obyvatel. Činnost pracovníků z. s. Naděje ve spolupráci s dobrovolnými pracovníky z. s. Naděje spočívá v sociální práci s uživateli služeb. Jde především o intervence v rodinách, terénní soc. práci, zjišťování situace a poměrů v rodině, zda je rodina funkční a řešení otázek týkajících se integrace této minority sociálně slabých do majoritní společnosti. Nejdůležitější význam je přičítán preventivnímu působení na jednotlivce při odstraňování negativního vlivu na společnost (kriminalita, prostituce, alkoholismus, kouření apod.) a vytváření žebříčku hodnot uznávaného většinovou společností.

Sídliště Borek tvoří cca 7 panelových domů. V jednom z nich má sídlo zapsaný spolek Naděje (dále jen z.s. Naděje). Ten intenzivně pracuje se sociálně slabými. Asi 70 % všech obyvatel tvoří romské etnikum. Problémová situace na sídlišti se nemění ani po změně majitele domu č.p. 1821–1823.

Klienti z. s. Naděje nemají žádné zájmy, aktivity, většina z nich nemá práci a vůbec se nezapojují do společenského života města a tím se vyčleňují do své specifické komunity.

Od září roku 2010 byl na zkoušku otevřen nízkoprahový klub pro děti a mládež. Jeho otevření se setkalo s velkým ohlasem a obrovskou účastí. Zpřístupněn byl obyvatelům sídliště na dva dny v týdnu. Po úspěšné realizaci projektu z roku 2011–2012 se podařilo rozšířit jeho otevření i v další dny. Díky realizaci projektu se částečně podařilo klub vybavit nejnutenějším nábytkem a vybavením. Nakoupily se společenské hry, sportovní pomůcky a stavebnice, které děti rády používají, ale není jich dostatek pro všechny návštěvníky.

S cílovou skupinou pracuje Základní škola speciální Ústí nad Orlicí – odloučené pracoviště, bývalá Základní škola praktická (dále jen ZŠPr), která připravuje různé mimoškolní aktivity. Žáci ZŠPr pochází z rodin, které bydlí převážně v lokalitě sídliště Borek a jsou ohrožené sociálním vyloučením. Počet dětí v ZŠPr se zvyšuje a nově pro tuto cílovou skupinu zařazujeme aktivity. Většina dětí již navštěvuje základní školu Nádražní v České Třebové a stále je v plánu zřízení odloučeného pracoviště i této školy. ZŠPr disponuje prostory, které nejsou plně využity. Rodiny jsou zpravidla odkázány na systém státní sociální péče a krátkodobé sezónní výdělky. Pokud pracují, zastávají jednoduché práce a málo placené pracovní pozice. Rodiny zpravidla zajistí dětem ty nejzákladnější potřeby, na jakékoliv zájmové aktivity jim už nezbyvají prostředky. Rodiny většinou ani nemají žádné zkušenosti se smysluplnými volnočasovými aktivitami, a tak v tomto směru nemohou vlastním dětem nic nabídnout.

Děti a mládež tak žijí s výrazným sociálním handicapem oproti vrstevníkům, jejichž rodiče dokáží zajistit svým potomkům kvalitně trávený volný čas. Pro tuto skupinu sociálně handicapovaných dětí jsou vhodné pobyty i jednorázové akce konané v jiných místech, mimo své bydliště. Dětem jsou představeny jiné vzory chování a trávení volného času, než na jaké jsou zvyklé ze své každodennosti.

Ve škole jsou děti vedeny teorií i praxí k osvojení kompetencí stanovených školním vzdělávacím programem. Tyto kompetence (pracovní, sociální, personální, komunikativní) potřebují „zažít“ vzhledem k svému handicapu mimo areál školy a mimo vlastní, nepřilíš podnětné rodinné prostředí. Rodiny dětí, vzhledem k nízké vzdělanostní struktuře a naprostému nedostatku prostředků nad rámec primárních potřeb, nejsou schopny toto zajistit.²

² Vychází z dvacetileté praxe autorky

Prevence formou příležitostných volnočasových aktivit, která je v lokalitě realizována, přináší své výsledky. Nicméně v lokalitě jsou stále riziková jedinci i skupiny dětí, u nichž je velká pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti. Děti jsou denně ve styku s vlivy, které vedou k sociálně patologickým jevům (závislosti, záškoláctví, vandalismus, konflikty) a kriminogenním situacím.

Realizací výletů a dalších volnočasových aktivit dostanou děti možnost zažít jiné prostředí a aktivity, které je mohou od těchto jevů odklonit a rozšíří jejich vědomí o smysluplné zážitky. Budou z vlastní zkušenosti vědět, že se v životě nabízí i jiné, pozitivní věci, než jaké je většinou obklopují. Dokáží se pak snáze orientovat v tomto náročném patologickém terénu a lépe si na základě vlastních pozitivních zážitků uhájí své stanovisko.

Od září 2013 se podařilo otevřít volnočasový klub i v centru města, který soustřeďuje děti a mládež ve věku 10–18 let. Klub je od března roku 2017 otevřen pondělí až pátek v odpoledních hodinách a díky nabídce aktivit místní děti a mládež tráví svůj volný čas činnostmi, která je prevencí rozšiřování protiprávní a trestné činnosti.

2 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

„Sociální vyloučení je stav, kdy jednotlivci nebo skupiny jsou vyloučeny nebo izolovány ze sociálních, ekonomických, kulturních nebo politických aktivit společnosti.“³

Tento termín označuje neschopnost nebo omezenou schopnost jednotlivců nebo skupin plnohodnotně a rovnocenně participovat ve společnosti. Sociální vyloučení může mít mnoho různých podob a projevů, a může se týkat různých oblastí života.

³ <https://www.mvcr.cz/clanek/prehled-dokumentu.aspx>

Definice zákona o sociálních službách zní takto: „*Sociální vyloučení je vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace*“⁴

Mezi faktory, které mohou přispívat k sociálnímu vyloučení, patří chudoba, diskriminace, nedostatek přístupu k vzdělání, nezaměstnaní, zdravotní péči nebo sociálním službám. Osoby nebo skupiny, které jsou sociálně vyloučeny, mohou zažívat izolaci, chudobu, nízkou kvalitu života a omezené možnosti rozvoje.

Prevence a řešení sociálního vyloučení obvykle vyžadují komplexní přístup, který zahrnuje sociální politiky, vzdělávání, zaměstnanost, a snahu o odstranění strukturálních nerovností ve společnosti. Cílem je vytvořit inkluzivní prostředí, ve kterém mají všichni lidé příležitost podílet se na společnosti a plně rozvinout svůj potenciál.

Veselá a spol. (2020) říká, že sociální vyloučení chápeme jako „*proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavováni přístupu ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku*“⁵

Proces sociálního vyloučení je i důsledkem stigmatizace – v podmínkách ČR je v současnosti naprosto převažujícím vnějším zdrojem sociálního vyloučení prisouzená menšinová etnicita nebo onálepkování osob či skupiny osob jako nepřízpůsobivých.

Lidé žijící na okraji společnosti se přizpůsobují podmínkám sociálního vyloučení, osvojují si specifické vzorce jednání, které jsou často v rozporu s hodnotami většinové společnosti, a jsou tudíž většinovou společností odmítány a odsuzovány. Tyto návyky však sociálně vyloučeným jedincům znemožňují být úspěšní ve většinové společnosti – být schopen pravidelně chodit do práce, dobře

⁴ Zákon 108/2006, §3, 2009. In.: 2006, str. 8

⁵ https://is.muni.cz/el/ped/podzim2020/SPp038/106331468/Socialni_vyloucení.pdf

hospodařit s penězi, případně splácet dluhy atd. – což je znovu uzavírá v kruhu sociálního vyloučení.

Merton (2007) se zabývá nepředvídanými důsledky záměrného sociálního jednání. „*Nepředvídané důsledky by se neměly ztotožňovat s důsledky, které jsou nutně nežádoucí. I když jsou takové důsledky nezamýšlené, nejsou poté, co se vyskytnou, vždycky pokládány za axiologicky negativní. Nechtěné účinky nejsou vždycky nežádoucími účinky. Zamýšlené a předjímané výsledky záměrného jednání jsou oproti tomu vždy z podstaty věci pro jednajícího relativně žádoucí, i když z axiologického hlediska mohou vnějšímu pozorovateli připadat jako negativní.*“⁶

Podle Navrátila a spol. (2003) je sociální vyloučení procesem či stavem, který určité jednotlivce, rodiny, skupiny či komunity (lokální společenství) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Uvedený stav má mnoho příčin. Patří sem chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí nebo etnická příslušnost. Prostřednictvím tohoto procesu nemají lidé přístup k institucím, službám, sociálním sítím a rozvojovým příležitostem, které mají ostatní obyvatelé ve společnosti. Tento proces je kritický pro skupinu, která je jím postižena, ale také pro společnost, v níž k němu dochází. Pro sociálně vyloučenou skupinu tento stav znamená špatné životní podmínky. Pro zbytek společnosti je existence vyloučené skupiny známkou její neúčinné solidarity a také ohrožením nestabilní situace, která může vést k nestandardním projevům právě od jedinců vyloučené skupiny směrem ke společnosti.⁷ Vzniká termín kultura chudoby.

⁶ MERTON, Robert K. *Studie ze sociologické teorie*. Druhé. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-70-0, s. 117

⁷ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 34

2.1 Kultura chudoby

Koncept kultura chudoby byl formulován v padesátých letech americkým antropologem Oscarem Lewisem. Svým výzkumem mezi Portoričany v Portoriku a v New Yorku vytvořil teorii kultury chudoby. Zásadní otázkou pro výzkum bylo, zda vytváří členství ve skupině příslušnost k odlišné kultuře, která byla po celé generace chudá. Prostřednictvím výzkumu zjistil, že ano.

Oscar Lewis byl jedním ze zakladatelů antropologického oddělení na universitě v Illinois. Jeho výzkum probíhal v letech 1963-65 u 100 Portorikánských rodin žijících v New Yorku a v Portoriku. Zjistil, že kultura chudoby jako fenomén není tvořena pouze jedním faktorem, ale souborem sociálních faktorů ovlivňujících člověka. Kultura chudoby utváří základní charakter a osobnost chudých lidí a umožňuje jim přizpůsobit se a přežít v chudobě, ale zároveň je handicapuje při pokusech se z chudoby vymanit. Chudí lidé tvoří oddělenou skupinu, která žije v chudobě a tím jsou tito lidé stavěni před jiné životní problémy než ti, kteří chudí nejsou. Vytváří si tedy specifický životní styl, aby se s danými problémy dokázali vypořádat.

Lewisův výzkum spočíval v hledání vzorců chování u pozorovaných lidí. 100 rodin ze slumu La Perla ve městě San Juan v Portoriku srovnával s 50 rodinami portorických imigrantů v New Yorku. Studie probíhala prostřednictvím hloubkových rozhovorů.

Lewis dospěl k závěru, že rysy chudoby jsou následující:

- neangažovanost ve významných společenských institucích (lidé nechodí do banky, nemocnice, muzea, obchodních domů atd.)
- specifická ekonomika – lidé nemají moc majetku ani úspor, vysoká nezaměstnanost a nízké příjmy
- častá absence manželství – volné vztahy, matka často přebírá autoritativní roli

- nízká úroveň organizace – vznikají pouze gangy
- předčasné dospívání – období dětství je velice krátké, sourozenci mezi sebou často soupeří, neznají mateřskou lásku, časně zahájení sexuálního života (bez ochrany)
- lidé často trpí pocity bezmoci, méněcennosti, rezignace, myslí pouze na současnost

Lewis si všiml společných znaků a vzorců chování, jimiž se vyznačoval život lidí dlouhodobě žijících v chudobě, strádání asociálním vyloučením. Vzorce se na různých místech opakovaly, a to nezávisle na etnické příslušnosti oněch chudých lidí.⁸

Podobná situace je ve vyloučených lokalitách, kdy tamní obyvatelé mají společné znaky a vzorce chování a ty si přenáší z generace na generaci. Proto nedochází ke změně a lidé žijí v zacykleném způsobu života. Žijí pouze v současnosti, nejsou schopni udělat takové kroky, které by jim pomohly se z uzavřeného kruhu dostat.

3 ŽIVOT ROMŮ V ČESKOSLOVENSKU

První Československá republika byla státem demokratickým a jistě srovnatelným s evropskými demokraciemi té doby. Ale stejně jako západoevropské státy i ona v otázce Romů spíše jen hledala možnosti, jak společnost před Romy chránit, než aby napomáhala k jejich začlenění do svého rámce. S využitím francouzského a výjimečně přísného bavorského vzoru byl

⁸ *Kultura chudoby* [online]. In: . s. 10 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/jaro2015/SOC594/um/Lewis_1966_Kultura-chudoby_preklad.pdf

u nás vytvořen Zákon o potulných cikánech vyhlášený v roce 1927 jako zákon č. 117., uvádí Horváthová⁹

Podle Nečase byl zákon vyhlášen dne 15. července 1927. Ustanovení zákona se vztahovala na tzv. potulné Romy, jimiž byli kočovníci a tuláci „žijící po cikánsku.“ Obě tyto skupiny byly pokládány za kočovné a potulné i tehdy, jestliže zčásti, hlavně v zimě trávily život ve stálém bydlišti, jestliže tedy byly polo usedlé. Zákonu chybělo vymezení základních pojmů. Zvlášť pojem tulák a cikánský způsob života byly pojmy široké a všeobecné. Takové formulace umožňovaly zakročit nejen proti těm, na něž se zákon výslovně vztahoval, ale i proti těm, kteří měli trvalá bydliště a nevyhýbali se práci.

Prvý předpoklad úspěšného boje proti Romům spatřoval zákon v jejich řádné evidenci. Aby je bylo možno sepisovat, byli povinni dostavit se na vyzvání k soupisu. Kdo tuto povinnost nesplnil, byl stíhán trestem. U soupisu musela každá osoba udávat o sobě správné nacionále, počítaje v to i přezdívky. Pokud by údaje někdo udával klamné, měl být rovněž potrestán. Bližší podrobnosti o řádné evidenci určovalo prováděcí zařízení, které stanovilo vést v patrnosti všechny kočovné Romy starší 14 let, jež byli státními občany Československé republiky, nebo se oprávněně zdržovali na československém území. Děti měly být evidovány s dospělou osobou, s níž žily ve společné domácnosti. Podle potřeby mohli být do evidence odděleně zapisováni také Romové cizí státní příslušnosti, kteří neměli povolení ministerstva vnitra k pobytu a pobývali na Československém území.¹⁰

Horváthová uvádí, jak byli Romové vystaveni diskriminačním a segregujícím opatřením:

Cikánské legitimace: Byl vytvořen zákon, který přikazoval kočovným Romům starším než 14 let prokazovat svou identitu pomocí cikánských legitimací

⁹ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Lidové noviny, 2002, s. 43

¹⁰ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Univerzita Palackého, 1999, s. 61

namísto občanských. Tento způsob identifikace byl diskriminační a vedl k oddělení Romů od zbytku společnosti.

Kočovnické listy: Vedoucí osoby kočovných romských skupin byly nuceny nosit kočovnické listy, které potvrzovaly souhlas s pobytem na obecním území a stanovily délku jejich pobytu. Tato praxe opět omezovala pohyb a svobodu kočovných Romů.

Zákaz vstupu do určitých oblastí: Kočovným Romům byl zakázán vstup do lázeňských, velkých měst a rekreačních oblastí. Tato opatření měla za následek další sociální izolaci a diskriminaci.

Odebírání dětí: Zákon nařizoval odebírat děti neusazeným Romům s odůvodněním, že nemohou zajistit náležitou péči vzhledem ke kočovnému způsobu života. Toto opatření mělo za cíl ospravedlnit odebrání dětí a jejich předání do jiných rodin nebo výchovných ústavů.

Celkově tato opatření ukazují na systematickou diskriminaci a segregaci Romů, která byla v tomto historickém kontextu praktikována. Je důležité si být vědomi těchto historických událostí, abychom mohli lépe porozumět diskriminaci, předsudkům, kterým čelí romská komunita v mnoha evropských zemích.¹¹

¹¹ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Lidové noviny, 2002, s. 44

4 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA

Jako sociálně vyloučenou lokalitu označujeme místa nebo oblasti, kde lidé zažívají vysokou míru sociálního vyloučení. Tyto lokality často trpí více problémy, které mohou zahrnovat ekonomickou chudobu, nezaměstnanost, nízkou kvalitu bydlení, nedostatečný přístup k vzdělání a zdravotní péči, kriminalitu a další sociální výzvy.

V takových lokalitách může být omezená možnost lidí zapojit se do běžné společnosti a využívat příležitosti, které by jim mohly pomoci zlepšit svou životní situaci. V důsledku toho se může cyklus sociálního vyloučení přenášet z generace na generaci.

Vlády, neziskové organizace a další subjekty se obvykle snaží implementovat programy a opatření zaměřená na zlepšení situace v sociálně vyloučených lokalitách. To může zahrnovat podporu v oblasti vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení, sociálních služeb a dalších aspektů, které mohou přispět k sociální integraci a odstranění nerovností. Cílem je vytvořit podmínky, ve kterých obyvatelé těchto lokalit mají rovnocenné příležitosti a přístup k základním zdrojům potřebným k životu.¹² Jednou z nejviditelnějších podob sociálního vyloučení je vyloučení prostorové. *„Prostorové vyloučení znamená pro jedince bariéru rozvoje životních šancí. Nedobrovolně segregované skupiny zpravidla žijí v nejhorších, stigmatizovaných částech města, v nevyhovujících, nuzných obydlích s nedostatečnou úrovní sanitárního vybavení a přístupem k běžným službám.“*¹³ Dále můžeme rozlišit nejčastěji vyloučení ekonomické (vyloučení z trhu práce, které bývá často způsobeno nízkým vzděláním i diskriminací), vyloučení symbolické (stereotypní a předsudečný pohled na lidi postižené sociálním vyloučením).

¹² JÁRA, Martin (a kol.): Sociální diskriminace pod lupou. Otevřená společnost, o.p.s., 2006, s. 39

¹³ TOUŠEK, Ladislav.: Sociální vyloučení a prostorová segregace. www.antorpoweb.cz článek

Lokality se liší zejména velikostí a poměrem velikosti vůči obci či městu, ve kterém se nacházejí, mírou prostorového vyloučení, stavem domů a bytů, formou jejich vlastnictví atd. Lidé se v takovýchto lokalitách mohou ocitnout z mnoha důvodů. Buď už v místě žili před tím, než se z něho stala sociálně vyloučená lokalita, nebo jde o osoby, které nemají prostředky a možnosti lokalitu opustit. Nebo se do ní nastěhovali už v době, kdy se o sociálně vyloučenou lokalitu jednalo. Může jít o přistěhovaní dobrovolné – přišli za někým (příbuznými, druhem/družkou apod.), nebo nedobrovolné – byli sem vystěhováni např. proto, že jim vznikly dluhy na nájemném v předchozím bydlišti.

Dle výzkumu z roku 2015 autora Čady za sociálně vyloučenou lokalitu považujeme takovou lokalitu, kde dochází ke koncentraci více než 20 osob žijících v nevyhovujících podmínkách (indikováno počtem příjemců příspěvku na živobytí), které obývají fyzicky či symbolicky ohraničený prostor (indikováno vnější identifikací).

5 VZNIK VYLOUČENÝCH LOKALIT V ČECHÁCH

Po skončení druhé světové války se Moravští i Čeští Romové vraceli z koncentračních táborů. Vrátilo se jich minimum.¹⁴ Nebylo jednoduché v prvních poválečných letech monitorovat pohyb Romů. Neexistovala dostatečná evidence obyvatelstva, byl umožněn pohyb přes hranice a také byl rozsáhlý pohyb různých národností přes naše území, které se vracely z koncentračních táborů.¹⁵

¹⁴ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Univerzita Palackého, 1999, s. 87-88

¹⁵ *Romové – reflexe problému*. Pastelka, 1997, s. 71

Migrační přesuny probíhaly velmi rychle a hromadným způsobem a vedly k disperzi (rozptylu) Romů převážně v městském prostředí českého pohraničí a českých průmyslových aglomerací. Začaly vznikat vyloučené lokality Romů, také známé jako romská ghetta, v Českých zemích (Čechy, Morava a Slezsko) vznikaly po druhé světové válce především v několika typech oblastí:¹⁶

Městské periferie: Většina vyloučených lokalit Romů v Českých zemích se nachází na okrajích měst a městských čtvrtí. Romské komunity často byly umisťovány do chudších a méně žádaných částí měst, kde byly horší bytové podmínky a omezený přístup k službám a infrastruktuře.

Slumy: Některé vyloučené lokality byly vytvářeny v podobě slumů, což jsou oblasti s extrémní chudobou, nevhodnými bytovými podmínkami a neexistencí základních infrastrukturních služeb.

Panelová sídliště: V některých případech byly Romské komunity umisťovány na panelová sídliště postavená během poválečného období. Tyto oblasti se často staly vyloučenými lokalitami v důsledku sociální segregace a nedostatečného přístupu k vzdělání a zaměstnání.

Rurální oblasti: V některých částech České republiky byly vyloučené lokality Romů vytvářeny i v menších vesnicích a rurálních oblastech, kde se Romské komunity ocitly v izolovaných částech obce.

Bývalé internační tábory: Po druhé světové válce byly některé Romské komunity umisťovány do bývalých internačních táborů, což vedlo k jejich izolaci a vytvoření vyloučených lokalit.¹⁷

V těchto lokalitách Romové často čelili chudobě, nedostatečným bytovým podmínkám, nezaměstnanosti, omezenému přístupu k vzdělání a zdravotní péči a také diskriminaci. Během posledních desetiletí byly učiněny kroky ke zlepšení

¹⁶ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Univerzita Palackého, 1999, s. 87-88

¹⁷ Tamtéž, s. 87-88

situace Romů a k integraci těchto komunit do společnosti, ale stále zůstává mnoho výzev týkajících se boje proti diskriminaci a sociálnímu vyloučení.

V 60. a 70. letech byla vysoká koncentrace romské populace zaznamenána v Ostravě, Českém Krumlově, Karviné, Orlové, Mostě, Ústí nad Labem, Brně, Teplicích, Sokolově, Opavě i Bruntále.¹⁸

Říčan uvádí: „listopad 1989 byl v životě českých Romů velkým předělem. Přinesl jim svobodu svého jazyka a možnost pěstovat svou národní kulturu. Byl zahájen pokus o romskou reprízu našeho národního obrození, začínají se psát romské básně i próza, pořádají se četné kulturní akce i společenská setkání. Stát subvencuje romský tisk, televizní a rozhlasové vysílání, dává Romům k dispozici veřejnoprávní média. Na vysokých školách se studuje romský jazyk a kultura. Brzy se ukázalo, že Romové zatím nedokážou nových možností dostatečně využít. Jejich situace se ve velkém celku nezlepšila, došlo naopak k markantnímu zhoršení.“¹⁹ Romové vnímají tuto dobu jako zlou, svou situaci jako nebezpečnou. Za komunistů, dle jejich výpovědí, jim bylo lépe. Všichni měli práci, nikdo jim nenadával, mohli chodit do všech hospod, jejich ženy a děti byly v bezpečí. Dotýká se jich nezaměstnanost, mediální pranýř v podobě svobody projevu, která ve svých důsledcích Romy poškozovala. Podléhají alkoholovým a drogovým závislostem, gamblerství. Vystupňovala se většinová averze.²⁰

¹⁸ Tamtéž, s. 87-88

¹⁹ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998, s. 29

²⁰ Rozhovory s obyvateli vyloučené lokality

6 VZNIK VYLOUČENÉ LOKALITY BOREK V ČESKÉ TŘEBOVÉ

V lokalitě Borek sídlila sovětská armáda a v roce 1990 došlo k jejímu odsunu. Objekty dostalo do vlastnictví město, a to se snaží získané objekty využít. Záměrem byl vznik „satelitu“ České Třebové s veškerou občanskou vybaveností a zázemím pro nově vznikající podniky. Jako obytná lokalita má ale výraznou nevýhodu, která spočívá v poměrně velké vzdálenosti a horší přístupnosti od centra města.²¹ Vzdálenost je cca 3 km od centra města, zhruba 35 minut běžné chůze.

Z *Českotřebovských listů* vyplývá, že se Městský národní výbor v roce 1990 zamýšlel nad situací, jak s areálem Borku naložit. „Konkrétně bude zřejmě ve zdejším areálu tolik potřebná pekárna, skladový a technický objekt pro podnik Potraviny, který za to ve městě uvolní řadu nebytových prostor, svářečská škola s ubytovnou frekventantů, domov mládeže SPŠŽ.“²² Už tehdy se vědělo, že vzniká mimo město další obývaná lokalita, kde v bytech, které přidělovalo město, bude žít asi tisícovka lidí, v budoucnu možná i více. Plánovalo se, že dojde k dalšímu rozšíření areálu v obou směrech působnosti – průmyslové výroby i obytné zóny. V plánu bylo zadat studii dalšího vývoje této lokality architektům nebo studentům architektury na vysokých školách.

Na základě prostudovaných dokumentů Městského muzea Česká Třebová z roku 1990 je doložena existence problémových lokalit, které byly obývané Romy. Jednou z nich je oblast tzv. Benátek u řeky Třebovky. V Benátkách obyvatelé žili na pokraji nouze a chudoby v přístřešcích či chatkách, mnozí z nich ve zcela nehygienických podmínkách bez kontaktu se společenským prostředím. To dokládá článek pana Mikoleckého

²¹ Rozhovor s pracovníci Městského muzea

²² Jak využít areál kasáren. *Českotřebovské listy*. 1990, roč. 1990, č. 5, s. bez uvedení.

v Českotřebovském zpravodaji z roku 1992: „Česká Třebová má na okrese jeden nesporný primát, v počtu občanů romské národnosti, který přináší mnoho problémů. Nikdo nezná přesné počty – nikde také žádnou přesnou evidenci občanů podle národnosti nevedou, ale odhaduje se, že místo asi 400 romských občanů s trojalým bydlíštěm v našem městě je zde skutečně tento počet dvakrát větší.“²³ V Benátkách se jednalo o 4 domy, které vyžadovaly rekonstrukci. Tamní obyvatelé iniciovali zbourání jednoho ze čtyř, aby koncentrace Romů nebyla tak vysoká a zároveň požadovali výstavbu zdi, která by oddělila domy od veřejné komunikace. Tím by se předešlo značným problémům v podobě velkého hluku od romských občanů a konfliktním situacím. Při jednání městského zastupitelstva se ukázalo, že potřeba umístění nejhorších sociálních případů je tak velká, že se musely zachovat a obydlet všechny čtyři domy. Místním obyvatelům byl slíben zvýšený dohled městské policie, aby bylo možno zdejší oblast po přechodnou dobu využít.²⁴

Po převzetí majetku byl největší problém s domem postaveným sovětskou armádou, tzv. "Kachličákem". Byl postaven podle sovětských norem z panelů. Pro nové obydlí byla nutná celková rekonstrukce domu. To se podařilo se 100 % dotací ze státního rozpočtu. Vzniklo zde 51 malometrážních sociálních bytů, které město potřebovalo. „Rekonstrukci prováděla firma H – Stavex p. Mrkvička, lacino a ve velmi dobré kvalitě. Aby nebyly domy svými nájemníky, mezi kterými byla i řada nezaměstnaných nebo těžko zaměstnatelných obyvatel, ničeny a devastovány, byla po kolaudaci v objektu zřízena služba Naděje, která zde působí dodnes a dělá zde opravdu dobrou službu. Díky ní se daří udržet vztahy k majetku (ale i mezi nájemníky navzájem) na rozumné úrovni, navíc se služby podařilo do současnosti ještě rozšířit zřízením tzv.

²³ Vzbouření v Benátkách – aneb – Bude zde nouzová kolonie? Českotřebovský zpravodaj. 1992, roč. 1992, č. 8, s. 5.

²⁴ Tamtéž

"nizkoprahového zařízení", kde může mládež pod dozorem smysluplně trávit volný čas."²⁵

V červenci roku 1997 postihla Českou Třebovou povodeň. Domy v okolí řeky Třebovky, kde byli ubytováni sociálně slabí občané, byly z ekonomických důvodů neopravitelné, a proto město žádalo o státní příspěvek na výstavbu nových odpovídajících sociálních bytů pro tyto postižené občany. Žádost byla podpořena a započala stavba jednopodlažního domu se 14 byty v ulici Semanínská, v lokalitě Borek. Záměrem bylo, aby bydlení bylo co nejlevnější, proto se stavěl objekt pavlačového typu o jedné či dvou místnostech vytápěné lokálními topidly na tuhá paliva. Výstavba započala v listopadu 1997 a obyvatelé se měli stěhovat v červnu následujícího roku. Stávající nevyhovující nouzová obydlí v Benátkách byla odstraněna.²⁶

V roce 1997 začíná působit ve vyloučené lokalitě Borek nezisková organizace z. s. Naděje s celorepublikovou působností a přebírá veškerou činnost ve vyloučené lokalitě Borek v České Třebové a začleňuje ji do svého sociálního programu. Z. s. Naděje započal metodickou práci s osobami v sociální exkluzi. Do roku 1999 se počet obyvatel pravidelně zvyšoval. V posledních letech probíhá migrace obyvatel. Přicházejí noví a původní se odstěhovávají na jiná místa. Přicházely převážně romské rodiny nejenom z okolí České Třebové, ale z celé České i Slovenské republiky včetně pohraničních oblastí obou zemí.²⁷ Vazby místních na Romy na Slovensku jsou dodnes silné a rodiny se mezi sebou vzájemně navštěvují. Romové čelí diskriminaci a sociálnímu vyloučení v mnoha zemích, což omezuje jejich možnosti získat vzdělání, zaměstnání a dostupné

²⁵ Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo, opravilo i zničilo... Online. *Českotřebovský zpravodaj*. 2018, roč. 2018, č. 2, s. 1-2. Dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/2_18web/90_leta1.htm. [cit. 2024-02-10].

²⁶ 14 nových bytů pro občany postižené povodní. *Českotřebovský zpravodaj*. 1997, roč. 1997, č. 11, s. 3.

²⁷ BŘEŇOVÁ, Pavlína. *Romské dětství v sociálně vyloučené lokalitě Česká Třebová ve 21. století*. Hradec Králové, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální patologie a sociologie. Vedoucí práce PhDr. Václav Bělík, PhD.

bydlení. Tato situace je často důvodem, proč mnoho Romů migruje do jiných zemí, kde doufají v lepší životní podmínky a příležitosti.

Na konci roku 1999 byla sociální práce s dětmi a mládeží systematictější. Sociální odbor města Česká Třebová vstupuje do rodin a monitoruje situaci s následným řešením. Z řad obyvatel působí ve vyloučené lokalitě dva asistenti prevence kriminality, kteří jsou hrazeni z dotačního programu Ministerstva vnitra. Jejich působení v lokalitě je velkým přínosem a dokáží podchytit vysoké procento protiprávní činnosti.

7 ŽIVOT V LOKALITĚ BOREK

V lokalitě žije 717 oficiálně přihlášených obyvatel, z nichž tvoří značný podíl Romové (přesný údaj o etnicitě obyvatel nelze zjistit, neboť k romské národnosti se zde podle Sčítání lidu v roce 2011 přihlásilo jen 9 obyvatel). V některých komunitách může být vysoká míra nedůvěry vůči úřadům a institucím, což může zkreslovat informace o etnicitě. Zmínky o lokalitě se dostávají do povědomí veřejnosti prostřednictvím místních médií v momentě, kdy dochází k problémovým situacím. Sedláková (2022) uvádí: *„Podle van Dijka (1987) informují mainstreamová média o etnických menšinách v momentu, kdy působí majoritě obtíže, a ta musí vynakládat své zdroje na řešení situace. Reprezentování Romů v příspěvcích rámcovaných jako činnost majority proto implicitně může nést negativní významy. Pasivní pozice dále může příjemcům sdělení konotovat stereotypy spojené s Romy, například zneužívání sociálních dávek nebo neochotu pracovat. Současně je v těchto příspěvcích přítomna pomyslná dělicí linie, rozlišující většinovou a menšinovou populaci – Nás a ty Druhé. Majoritu, která se snaží, stará, pracuje a rozhoduje,*

*a menšinu, která přijímá a je o ní rozhodováno. Struktura takových zpráv je vystavěna na opozici My a Oni.*²⁸

Romové mohou mít obavy z diskriminace nebo sankcí ze strany úřadů, a proto se mohou vyhýbat poskytování informací o své etnicitě. Identita Romů může být rozmanitá a komplexní. To může ztěžovat klasifikaci obyvatelstva podle etnických skupin. Etnicita obyvatel hraje důležitou roli v podobě sociálních, ekonomických a kulturních determinantů. Vznikající rozdíly mohou být zdrojem bohatství a rozmanitosti společnosti, ale také mohou vést k napětí, konfliktům a nerovnosti, zejména pokud nejsou adresovány prostřednictvím inkluzivní politiky a snahy o vyrovnání nerovností. Dá se předpokládat, že značná část obyvatel v této lokalitě se potýká se zadlužeností a nezaměstnaností. Kromě případů, které řeší pracovníci sociálního odboru, dozvídají se o finančních problémech zainteresovaní pracovníci při řešení žádostí o byt nebo je s těmito problémy obeznámen pracovník z. s. Naděje. Na sídlišti Borek bylo v roce 2004 evidováno celkem 232 dětí do 18 let, z toho je 66 dětí žijících v objektu z. s. Naděje. Děti navštěvují spádovou školu v centru, Základní školu Nádražní. Z důvodu inkluze splňují parametry navštěvovat běžnou základní školu. Pár jedinců chodí do školy přímo v místě lokality ZŠPr. To jsou ti, kteří ani díky inkluzi nemohou navštěvovat běžnou základní školu a potřebují speciální přístup.²⁹

Obyvatelé žijící ve vyloučené lokalitě nemají motivaci zapojit se do pracovního procesu. Dávky hmotné nouze jim stačí a takto jsou špatným vzorem pro své děti. Toto vychází z dlouholeté zkušenosti sociálních pracovníků. Život v bytech panelových domů je nevyhovující v mnohých

²⁸ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Zprávy o Nás i o Nich – zpravodajský diskurz televize veřejné služby o Romech*. Online. 2022, roč. Romano džaniben, č. 1, s. 1-26. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/article.html?x=1&a=142e45dc3d66cdf5b19e2c29db197f08&m=002b666e42d85f921a8ee0ee4a290105&t=202201>. [cit. 2024-03-16].

²⁹ https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=35114

aspektech, především ve vybavení bytů, které je z hygienických podmínek nevhodné.

Tím, že rodiče dětí většinou pobírají sociální dávky a nechodí do práce, nevedou k povinnostem školní docházky ani děti. Pracovnice Odboru sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) zaznamenávají absenci školní docházky. Děti nikdo do školy nevypraví. V mnoha rodinách jsem byla svědkem, že dítě nechtělo jít do školy, tak nešlo. Rodiče omlouvají dětem absenci, dokud se do toho nevloží OSPOD. Pokud je někde vůle rodičů, dítě do školy poslat, pokud ho nedoprovodí, dítě do školy mnohdy nedojde. Na věku příliš nezáleží. Vím o případech jak dětí na prvním i druhém stupni základní školy. Byla jsem svědkem, kdy dítě uteklo rodiči oknem z přízemního bytu panelového domu, aby do školy nemuselo. Pavel Říčan (1998) uvádí o selhávání romských rodin následující: *„Existuje celá řada způsobů, jimiž rodina selhává v plnění svých povinností vůči dětem, stejně jako nástrojů, které má společnost k dispozici, aby zjednala nápravu. Péče o zdravý tělesný vývoj bývá ohrožena už během těhotenství. Každý, kdo pracuje s romskými dětmi, dobře ví, že velmi často nemají ani zdaleka životní úroveň, kterou mají mít podle Úmluvy, žijí v nehygienických podmínkách, trpí nevhodnou stravou, nedostatečnou nebo chybnou péčí v nemoci, nemají vyhovující školní potřeby a klidné místo k přípravě do školy ani vhodné podmínky pro duchovní, mravní a sociální vývoj. Předčasně jim bývá přístupný alkohol a kouření, sledují televizní pořady určené pouze dospělým atd. Prostředky, které jim poskytuje stát cestou plošně vyplácených sociálních dávek, bývají vynaloženy zcela jinak – a se zneužíváním dávek se kalkuluje už při jejich plození. Nejednou jsou naváděny, případně nuceny ke krádežím (jež v jejich věku nejsou trestné), při nichž jejich rodiče dělají „zed““. A mladé Romky – někdy ještě děti – tvoří velké procento mezi prostitutkami, přičemž na získané peníze často čeká rodina.“³⁰ Čas, který mají dospělí k dispozici, je promarněný. V jarních a letních měsících*

³⁰ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998, s. 109

vysedávají před domy. Popíjejí a diskutují, tráví společný čas. Děti tomu přihlížejí a přijde jim to normální, v pořádku. Rodiče jim dávají určitý vzorec chování, který děti přejímají. Sociální odbor v rámci správního řízení toto řeší. Vyměří správní poplatky za to, že rodiče nedodržují legislativní normy určující povinnost plnění školní docházky u dětí. Rodiče poplatky ve většině případů nezaplatí a narůstají jim dluhy.

Mnozí neplatí další stanovené poplatky, například za odpady. Narůstá jim dluh, který se přenáší i na jejich děti, neboť neplatí za sebe, ale i za ně. Tím se rozbíhá nekonečný koloběh problémů, ze kterého se neumí vymanit. Jde jim jen o přežití (uspokojení základních potřeb) a tu jim zajistí základní sociální dávky. Mnohdy se jedinci potýkají s drogovou či alkoholovou závislostí. Pokud do ní spadnou, těžko jim jde pomoci. Tady musí být vůle, zájem a chuť změnit svůj život. A ta prakticky neexistuje. Pokud je motivace, tuto skutečnost změnit, potřebují dostat pomocnou ruku. Záznamy o osobách závislých ve vyloučené lokalitě Borek nejsou vedeny. Z mé zkušenosti se to jedné osobě podařilo. Byla na alkoholu závislá tři roky. Nejprve se v alkoholu utápěla tak, že to spíš vypadalo na brzké úmrtí zmiňované osoby. Ale v pravou chvíli jí podala pomocnou ruku její kamarádka z dětství, která jí zajistila pobyt v léčebně a postižená osoba měla v tu danou chvíli vůli se svým životem něco udělat a léčit se. To se děje ale v minimu případů. Obyvatelé vyloučených lokalit nemají potřebu se angažovat ve společnosti a zvýšit si životní úroveň. Žijí tak jejich rodiče, budou tak žít i oni. Lewis ve své studii poukazuje na společné vzorce chování, jimiž se vyznačoval život lidí dlouhodobě žijících v sociálním vyloučení. Vzorce se na různých místech opakovaly, a to nezávisle na etnické příslušnosti oněch lidí.³¹

³¹ *Kultura chudoby* [online]. In: . s. 10 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/jaro2015/SOC594/um/Lewis_1966_Kultura-chudoby_preklad.pdf

Jen v minimální míře se podaří vzbudit zájem o dokončení povinné školní docházky a následné odborné studium. Děti a mladiství se mnohdy uchylují ke krádežím a drobným přestupkům, které ale v budoucnosti přerůstají v trestné činy. Zmiňované špatné hygienické podmínky a nízký zájem o rozvoj dětí předškolního věku, vedou k dalším zdravotním problémům. Děti se potýkají s logopedickými vadami, mohou mít zrakové i sluchové problémy.

Tím, že děti se pohybují převážně ve vyloučené lokalitě, vzniká absence sociálních kontaktů v majoritní společnosti. Odborníci požadují širší nabídku volnočasových aktivit pro děti, aby měly možnost setrvávat i v jiných sociálních skupinách, než je pouze škola. Toto může řešit buď nízkoprahový klub nebo činnost jakékoli jiné organizace. Podpora dětí v této oblasti zmírňuje riziko patologického chování a umožňuje jim rozhled do dalších směrů, o kterých by neměly jinak žádné povědomí.

8 VLIV SOCIÁLNÍ ORGANIZACE NADĚJE NA OBYVATELE BORKU

Z. s. Naděje je nezisková organizace, která působí napříč celou republikou. Pobočka Česká Třebová na sídlišti Borek poskytuje terénní sociální služby na základě křesťanských principů lásky a respektu k potřebám lidí. Služba je poskytována v nepřetržitém provozu osobám sociálně vyloučeným nebo tímto vyloučením ohroženým s cílem pomoci jim k návratu do společnosti. Obyvatelům sociálně vyloučené lokality poskytuje poradenství a pomoc v širokém spektru oblastí. Cílem je, aby obyvatelé vyloučené lokality zlepšili své dovednosti nezbytné pro běžný způsob života, získali zodpovědnost za svá rozhodnutí a jednání, získali dlouhodobé vyhovující ubytování, získali

a udrželi si zaměstnání nebo jiný stabilní příjem, řešili své závazky, vyvarovali se sociálně rizikovému chování a byli informováni o rizicích plynoucích ze současného způsobu života, našli motivaci ke změně své nepříznivé sociální situace a byli schopni prosadit svá práva a oprávněné zájmy, byli schopni vyhledávat zdroje, které vedou k řešení nepříznivé sociální situace, nevytvářeli konfliktní situace ve svém sociálním prostředí.

Z. s. Naděje poskytuje v lokalitě nízkoprahové zařízení, které je určeno dětem a mládeži ve věku 6–18 let, které jsou ohroženy sociálním vyloučením nebo společensky nežádoucími jevy. Hlavním cílem Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) je zajistit smysluplné využití volného času pro děti a mládež ze sídliště Borek, zlepšit kvalitu jejich života a tímto zabránit sociálnímu vyloučení, zvýšit sociální schopnosti a dovednosti uživatele. Dále podporovat uživatele při zvládání obtížných životních situací, poskytnout nezbytnou psychickou, fyzickou či sociální podporu během pobytu v zařízení, předcházet nebo snížit zdravotní rizika vyplývající z jejich způsobu života.³²

9 PROJEKT PREVENCE KRIMINALITY MINISTERSTVA VNITRA

Od roku 2005 organizace Dům dětí a mládeže Kamarád, Česká Třebová (dále DDM) ve spolupráci s Městem Česká Třebová zpracovává projekt Ministerstva vnitra Prevence kriminality. Díky získaným finančním prostředkům realizuje DDM jednorázové volnočasové aktivity, které soustřeďuje převážně do prostor ZŠPr. Organizovaly se výlety na místa, kam se děti z vyloučené lokality běžně nedostanou např. do zoologické zahrady,

³²Naděje. *Naděje* [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: https://www.nadeje.cz/nzdm_borek/poslani_a_cile1

vzdělávacího centra, zábavních parků, muzeí. Postupem času zájem dětí o tyto aktivity opadl. DDM provedl šetření formou rozhovorů a bylo zjištěno, že rodiny nechtějí pouštět své děti mimo jejich místo bydliště. Byť tyto aktivity byly finančně dostupné, rodiče se o své děti bojí, a proto přestali na tyto aktivity děti pouštět. V roce 2005 začalo systematické působení na děti předškolního věku. V té době děti prakticky nenavštěvovaly mateřské školy a byl znát velký rozdíl při vstupu do školy mezi dětmi, které mateřskou školu navštěvovaly a které ne. Proto DDM nabídl dopolední pravidelnou aktivitu, kde se děti rozvíjely v mnoha oblastech, aby se postupně v 1. třídě vyrovnaly svým spolužákům. Bohužel se na tuto aktivitu nenašly finanční prostředky a na děti předškolního věku se začalo působit až když vznikla povinná docházka pro děti předškolního věku. Odborníci se shodují, že smysluplné trávení volného času jedince odvádí od patologického chování. Sledovali jsme trestnou činnost v letech, kdy projekt prevence kriminality realizujeme. Níže uvádím údaje o trestných činech. Dle statistik policie ČR vychází, že kriminalita se snižuje. V rámci projektu jsou stanoveny indikátory, které se následně vyhodnocují. Na základě sledovaných indikátorů jsme zjistili tyto údaje:

1. Zvýšil se počet navštívených volnočasových aktivit.
2. Zvýšil se zájem o učební obory kuchař/číšník.
3. Do organizace sportovních aktivit se zapojili rodiče dětí z vyloučené lokality.
4. Do pravidelné volnočasové činnosti se podařilo zapojit 2 účastníky projektu z cca 80. Tyto děti chodily do pravidelného kroužku po dva školní roky.
5. Městská policie zaměstnala dvě osoby, které působily v lokalitě jako asistenti prevence kriminality.

6. Snižuje se trestná činnost. Údaje byly získány z bezpečnostních analýz, které zpracovává městská policie. Jednalo se o nápad trestné činnosti ve městě. Údaje jsou získávány ze statistik Policie České republiky.

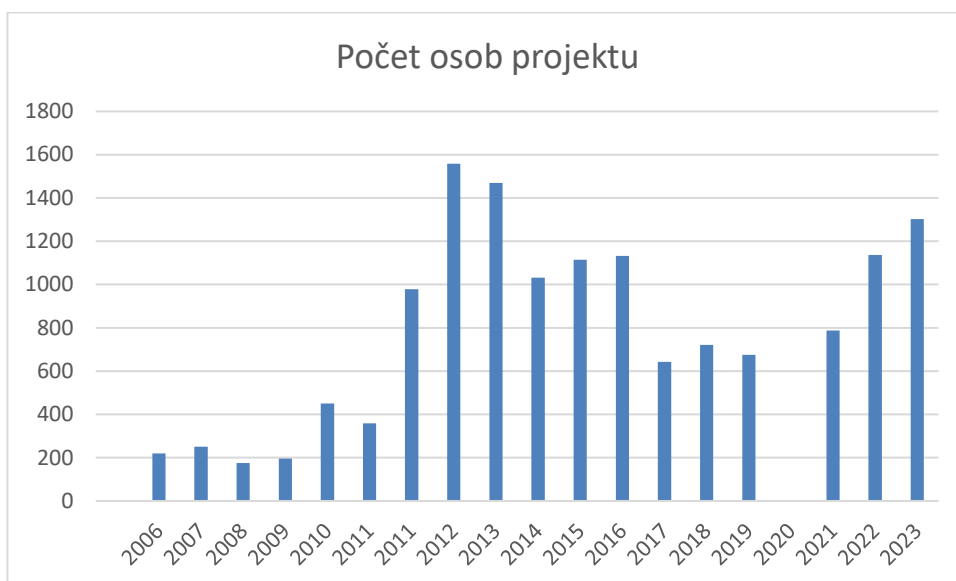
V tabulce č. 1 je uvedeno, kolik finančních prostředků vynakládá Město od roku 2006 a kolik činí dotace Ministerstva vnitra. Křivka má vzestupný charakter s drobnými výkyvy, které se týkaly hlavně zvýšení povinné spoluúčasti Města v roce 2014. Výrazný je i nárůst účasti v projektu. Propad, který vznikl v roce 2017 ovlivnilo zrušení klubu pro předškoláky, který byl navštěvován ve velkém počtu. Podmínky dotačního titulu neumožňovaly tuto aktivitu financovat, a proto došlo k velkému poklesu celkového počtu účastníků. U trestných činů dochází celkově ke snížení, ale v některých letech se jejich počet zvyšuje – viz tabulka č. 3.

Tabulka č.1 Finanční zajištění, účast osob v projektu

Rok	Osob projektu	% podíl spoluúčasti ³³	Získaná dotace MV	Spoluúčast města	Jiné zdroje	Celkem prostředky	Poplatek od účastníků
2006	220	10,74 %	54000	6500	---	60500	10 Kč
2007	250	10,68 %	92000	11000	---	103000	10 Kč
2008	175	20 %	100000	25000	---	125000	15 Kč
2009	196	22,29 %	100000	25000	3685,5	128685,5	15 Kč
2010	450	20,23 %	100000	25000	367	125367	15 Kč
2011	359	10,47 %	100000	10000	522	100522	15 Kč
2011	979	12 %	330000	40000	6389,2	376389,2	---
2012	1559	11,99 %	320000	43600	2430	366030	15 Kč
2013	1470	12,28 %	432000	59000	2419	480643	15 Kč
2014	1031	22,79 %	200000	59000	23,5	259023,5	15 Kč
2015	1115	22,69 %	200000	59000	1024,68	260024,68	15 Kč
2016	1133	19,68 %	248000	60000	746,94	308746,94	15 Kč
2017	643	32 %	142000	66000	837,43	208837,43	15 Kč
2018	721	35,87 %	134323	74000	1138,5	2094661,5	15 Kč
2019	675	31,96 %	158179	73500	804	232483	15 Kč
2020	---	---	---	---	---	---	---
2021	787	33,25 %	154413	74000	2909,4	231322,4	15 Kč
2022	1137	32,48 %	173150	79100	4198,67	256448,67	15 Kč
2023	1303	32,41 %	193270	85200	7383	285653	20 Kč

³³ Jedná se o povinný finanční podíl žadatele, Města Česká Třebová

Graf č.1: Počet osob projektu

Graf č.2: Celkové náklady na projekt prevence kriminality

Tabulka č. 2. Trestná činnost

Rok	Počet trestných činů
2006	---
2007	---
2008	299
2009	313
2010	318
2011	362
2012	366
2013	338
2004	280
2015	247
2016	228
2017	192
2018	156
2019	166
2020	158
2021	147
2022	218
2023	211

Tabulka č. 3 Počet dětí žijících v lokalitě Borek

Rok	Počet dětí v lokalitě Borek
2014	273
2015	273
2016	276
2017	277
2018	279
2019	297
2020	252
2021	242
2022	245
2023	246

V rámci pátečních setkání má DDM pro děti připraveny rozličné aktivity, které byly velmi žádané a početně navštěvované v minulých letech při projektech prevence kriminality. Páteční odpolední aktivity probíhají dvakrát do měsíce v říjnu a v listopadu v odpoledních hodinách. Děti mají možnost zapojit se do vaření, rukodělných aktivit, naučit se pečovat o pleť a vlasy. Lektoři je učí prvky tance street dance, šerm s měkčenými zbraněmi, lukostřelbu. Součástí je osvětová činnost, kdy se dětem nabízí různé programy, které jsou prevencí sociálně patologických jevů. Program je zaměřený na psychohygienu – spánek, slunce, pohyb, vztahy, přírodu. Tyto klíčové prvky dávají smysl života pro udržení dobré nálady. Naopak sociální sítě, nedostatek spánku a rychlý dopamin jsou škůdci dobré nálady. Je to ukázka, jak zacházet se svým životem lépe. Přednášku vede lektor pracující pro organizaci ACET³⁴, který má s přednáškami letité zkušenosti. Cílem programu je vést děti k tomu, aby si uvědomily pozitivní přístup ke vzdělávání. Téma přednášek se zaměřují na problémy dnešní doby, ve které se děti stávají závislými nejenom na kouření nebo alkoholu, ale velmi často i na sociálních sítích, mobilech, hrách apod. Spolupracujeme i s pedagogicko-psychologickou poradnou, která přednáší o záškoláctví. Je potřeba v dětech utvrzovat smysl pro povinnost a pro zodpovědnost. Nenásilnou formou je seznámíme, jaké jsou následky, pokud dochází k záškoláctví.

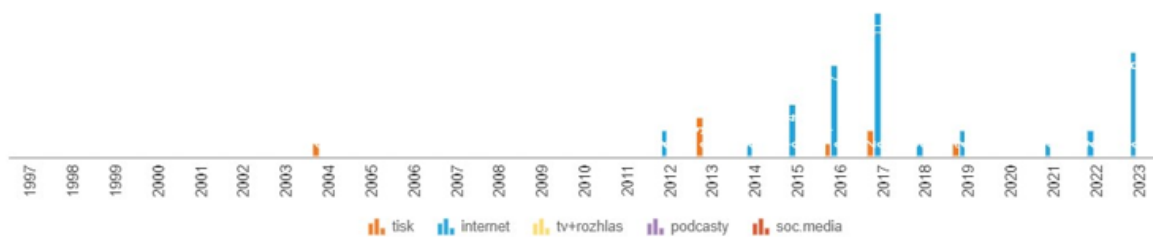
³⁴ Organizace zaměřená na vzdělávání mladých lidí v oblasti rizikového chování a pomáhá v rozvojových zemích

10 ANALÝZA MATERIÁLŮ ANOPRESS

Díky projektu Prevence kriminality se o vyloučenou lokalitu zajímají novináři. Zjišťovala jsem, v jakém rozsahu se o lokalitě píše v novinách a denících. Sledovala jsem období od 1. 1. 1997 až po 31. 12. 2023, kdy vznikl z. s. Naděje. Při analýze tématu a zadaných klíčových slov sídliště Borek a z. s. Naděje v Anopressu bylo ve sledovaném období tomuto tématu publikováno 49 článků převážně v těchto médiích: *orlickydenik.cz*, *denik.cz*, *pardubice.idnes.cz*, *svitavskydenik.cz*, *Týdeník Chrudimsko*

Z grafu č. 3 je zřejmé, že se nejvíce tématu věnovaly internetové zdroje, které převažují nad tiskem. Nejvíce článků v tisku bylo zveřejněno v letech 2015 až 2017 a 2023.

Graf č. 3: sídliště Borek a z. s. Naděje v médiích

11 POSOUZENÍ ETICKÉ ROVINY ČLÁNKU VZBOUŘENÍ V BENÁTKÁCH – ANEB – BUDE ZDE NOUZOVÁ KOLONIE

Představuji článek, který přibližuje situaci před vznikem vyloučené lokality Borek v České Třebové. Následně metodou Potter box (vyvinut Ralphem B. Potterem, americkým teologem, v roce 1976), budu vyhodnocovat etická dilemata.

Vzbouření v Benátkách — aneb — Bude zde nouzová kolonie?

Česká Třebová má na okrese jeden nesporný primát, v počtu občanů romské národnosti, který přináší mnoho problémů. Nikdo nezná přesné počty — nikde také žádnou přesnou evidenci občanů podle národnosti nevedou, ale odhaduje se, že místo asi 400 romských občanů s trvalým bydlištěm v naše město je zde skutečně tento počet dvakrát větší.

Jiný žebříček hodnot u romských občanů, menší možnost najít si práci a veliký nedostatek bytů vytvářejí na mnoha místech ve městě tísnivou situaci, kterou musí často řešit městská nebo státní policie. Romští občané často bydlí v devastovaných objektech, někdy i v centru města, které chtějí jejich noví nebo staronoví majitelé rekonstruovat vlastně ku prospěchu nás všech.

Proto městská rada rozhodla o provedení nezbytných úprav v bývalé nouzové kolonii v Benátkách, kde by mohly být ubytovány romské rodiny. Tím by měly být vyřešeny ty nejkřiklavější sociální případy, soudní výpovědi z domů, které čeká celková rekonstrukce a tím i záchrana. Toto rozhodnutí vyvolalo vzbouření u občanů z Benátek, kteří mají s obydlenou kolonií své zkušenosti a dobře vědí, co to znamená se např. nevyspat kvůli problémům „u sousedů“. Přesto na jednání s představiteli města k určité dohodě došlo — požadovali oddělení kolonie od veřejné komunikace zdi a zbourání jednoho ze čtyř zdejších nouzových domů, aby zde nebyla koncentrace Romů tak velká a tím snad ubylo konfliktů, problémů a tím i bezesných nocí.

Na jednání městského zastupitelstva se ukázalo, že potřeba umístit zde ty nejhorší sociální případy je tak velká, že bude zapotřebí obydlet všechny čtyři objekty. Členové MZ poukazovali na možnost pravidelného dohledu městské policie i na možnost jiné kompenzace v okolí bydlícím občanům tak, aby po přechodnou dobu bylo možné zdejší kolonii využít.

Definice problému

Milan Mikolecký v Českotřebovském zpravodaji ze srpna roku 1992 uvádí, že lokalita v Benátkách v České Třebové začíná být těžko zvladatelnou. Žije tam odhadem cca 800 romských občanů. Problémové situace, které vznikají, řeší městská či státní policie.

Romové často bydlí v devastovaných objektech i v centru města, které chtějí jejich majitelé rekonstruovat. Vedení města se rozhodlo situaci řešit přestěhováním romských občanů z centra města do místní části Benátky. I tam jsou ale neobydlené 4 domy, které vyžadují rozsáhlejší opravy. Město rozhodlo o opravě budov, kam by mohly být romské rodiny přestěhovány.

V průběhu roku 1992 se občané Benátek bouřili a nechtěli připustit přestěhování Romů do této oblasti. Nakonec přistoupili na dohodu, že dojde k obydlení pouze tří domů ze čtyř a čtvrtý se zbourá. Dále požadují oddělení těchto domů od veřejné komunikace zdí. Město se snaží vyhovět jejich požadavkům. Daří se postavit oddělující zeď, která má sloužit k tomu, aby ostatní lidé bydlící v této čtvrti nebyli rušeni hlučnými projevy romského obyvatelstva. Vzhledem k vysokému počtu přestěhovavších nedošlo ke zbourání čtvrtého domu.

Autor uvádí, že potřeba umístění nejhorších sociálních případů byla tak veliká, že musely být obydleny všechny čtyři domy. Zvýšil se dohled městské policie nad čtvrtí v Benátkách a Město se snažilo situaci udržet pod kontrolou.

Hodnoty

Zjišťuji, jaké hodnoty jsou v tomto kontextu důležité a jak se liší. Zahrnuji etické principy, společenské normy a individuální přesvědčení. Hodnoty slouží k tomu, abych pochopila, jaké jsou hlavní aspekty problému a jak mohou tyto hodnoty ovlivnit možná další rozhodnutí. Tyto hodnoty jsou důležité při

porovnání s různými etickými principy a teoriemi, které jsou dalšími složkami Potterova boxu.

- Konflikt – obyvatelé v centru města jsou nespokojeni a žádají přestěhování romských obyvatel. Konflikt vzniká i mezi obyvateli čtvrti Benátky a vedením města. Obyvatelé nechtějí v sousedství občany romského etnika.
- Zájem – vedení města se nestaví zády k vzniklé situaci a je rozhodnuto ji řešit
- Senzace – tématem se zabývá místní tisk, který situaci popisuje. Jedná se o etnikum, které místní skupina obyvatel nechce ve svém sousedství. Psalo by se o tom, kdyby se jednalo o neromské obyvatelstvo?
- Povinnost informovat – informuje občany města, jak bude situaci vedení města řešit. Jaký to bude mít dopad na místní obyvatele?
- Respekt k soukromí – romští obyvatelé žili bez zájmu veřejnosti. To se ale mění a soustřeďuje se na ně pozornost médií.
- Lidská důstojnost – poukazuje se na velmi špatné životní a hygienické podmínky, ve kterých romští občané žijí.
- Všímavost k okolí – je zmiňována hlučnost romských osob a z článku vyplývají obavy místních obyvatel ze spolužití.

Principy

Principy v Potterově boxu pomáhají zajistit, že rozhodnutí jsou založena na pevném etickém základě a jsou dobře promyšlená.

- Utilitarismus

Informováním občanů dojde k jejich zvýšenému povědomí o situaci. Je třeba podávat informace, i když to zasahuje do soukromí romské populace.

- Egalitářská teorie

Princip férovosti a spravedlnosti. Pomůžeme jim, protože se obecně míní, že je to správné. Přestěhujeme je, aby mohli majitelé objektů rekonstruovat. Zájem jedněch je upřednostněn před zájmem druhých.

- Princip lásky – židokřesťanská etika

Měli bychom se starat o slabé, sociálně vyloučené, marginalizované, nemocné, ohrožené. V tomto případě o romskou menšinu žijící v centru města v objektech, které jejich majitelé budou rekonstruovat. V tu chvíli občané nemají kde bydlet, a proto dochází k pomoci nabídkou bydlení ve čtvrti Benátky.

- Etika péče

Autor článku „*Vzbouření v Benátkách – aneb – Bude zde nouzová kolonie?*“ pan Milan Mikolecký, publikován v Českotřebovském zpravodaji v srpnu roku 1992, nenastíhuje jenom problém, ale poukazuje na to, jak ho bude řešit vedení města a jak skupině obyvatel pomůže. Zároveň píše o tom, jak druhou skupinu obyvatel rozhodnutí vedení města omezí a ohrozí.

- Deontologie

Je třeba respektovat lidskou důstojnost a nediskriminovat. Zásah do osobního soukromí romských občanů (poukazuje na nejkřiklavější sociální případy).

Loajality

Slouží k tomu, aby se vzaly v úvahu vazby a závazky vůči ostatním lidem, organizacím nebo hodnotám, které mohou být ovlivněny textem článku.

- Vystěhovávaní – poukázání na etnický původ obyvatel. Předpoklad, že budou dělat problémy (hluk...)
- Vydavatel – jeho jednostranný pohled na věc. Poukazuje např. na jiný žebříček hodnot u romských obyvatel
- Veřejnost – osvěta vedoucí k vyvarování se diskriminaci
- Obyvatelé města – informace pro obyvatele, jak bude postupováno v případě romské menšiny, která se musí odstěhovat z objektů ve středu města. Náhradním bydlením jsou pro domy ve čtvrti Benátky
- Úřady – místní městský úřad, který se rozhodl situaci řešit přestěhováním romských obyvatel

Převažuje deontologický princip. Píše se o Romech a nepřihlíží se k možnosti, že tam žijí i jiné skupiny obyvatel. Autor článku přímo poukazuje na jiný žebříček hodnot a menší možnost najít si práci u romských občanů. Tím, že na ně takto poukazuje, staví je do znevýhodněné pozice. Představuje nejhorší sociální případy, které mají být přestěhovány. To není z pohledu etiky v pořádku. Dle mého názoru neměl poukazovat na to, že se jedná o romskou skupinu obyvatel. Informování občanů o tom, že se situace řeší, do článku patří. Autor píše o tom, že rozhodnutí o přestěhování romských občanů do čtvrti Benátek vyvolalo vzbouření u místních obyvatel. Nepíše ale, v jakém rozsahu. Jednalo se o veřejnou stížnost nebo šlo jen o informaci, která byla někde slyšena. Z textu článku bych si mohla myslet, že díky tomu „vzbouření“ musí dojít ke konfliktu. To ale vůbec nemusí být pravda.

12 MEDIÁLNÍ VÝSTUP

1. Mediálním výstupem je multimediální projekt. Cílovou skupinou jsou děti. Projekt je zaměřen na využití volného času a tvoří jej soubor únikových her. Tvoří jej dvě únikové hry. 1. je zacílena na předškolní a mladší školní věk, 2. je pro děti mladšího školního věku (3. – 5. třída základní školy). Projekt vedla Mgr. Veronika Müllerová.
2. Součástí práce je souhlas účinkujících se zveřejněním díla.
3. Odkaz na multimediální projekt:
<https://view.genial.ly/65c91f90a3fc450014109b24/interactive-content-pohadkova-unikovka>

ZÁVĚR

Cílem práce bylo vytvořit multimediální projekt a v teoretické části popsat vznik vyloučené lokality Borek. Věnovala jsem se problému vyloučených lokalit a specifikům života osob, které zde žijí. Představila jsem a vysvětlila termíny sociální vyloučení, sociální lokalita. Podrobněji popisuji situaci v lokalitě Borek v České Třebové od doby, kdy vznikla roku 1992 po současnost. Zkoumala jsem, zda realizací volnočasových aktivit povede ke snížení trestné činnosti. Multimediální projekt povede děti a mládež ke smysluplné volnočasové činnosti.

Jak vyloučené lokality vznikaly na našem území a jak vypadá život ve vyloučené lokalitě. Jaké tam vznikají problémy, se kterými se musí tamní obyvatelé potýkat. Důležitým materiálem byly rozhovory s místními obyvateli, pracovníky z. s. Naděje, pracovníky Muzea Česká Třebová a pracovníky Státního okresního archivu v Ústí nad Orlicí. Představila jsem Projekt prevence kriminality, který je cílen na volnočasové aktivity pro jedince v této vyloučené lokalitě. Sledovala jsem, zda působením volnočasových aktivit dochází ke snížení trestné činnosti. V praktické části jsem vytvořila multimediální projekt, jehož cílem je podchytit děti a mládež ke smysluplné volnočasové činnosti. Aktivity multimediálního projektu jsou zaměřené na logické myšlení, dramatické hry a procvičení matematické i čtenářské gramotnosti.

Vyloučená lokalita Borek se potýká s řadou problémů, které se snaží v rámci své činnosti zmírnit sociální organizace Naděje. Lokalita má všeobecně problém s dopravní obslužností. Situace místních obyvatel (mezi nimi Romů) je stále aktuálním tématem pro OSPOD. Hájí práva této etnické skupiny a proti diskriminaci, které stále čelí. Mezinárodní společenství se snaží podporovat inkluzivní opatření a programy, které by měly pomoci zlepšit životní podmínky Romů a bojovat proti jejich diskriminaci.

Život ve vyloučených lokalitách nepřispívá k jejich začleňování do majoritní populace. Tím, že se segregují na okrajích měst, prakticky pro ně platí „jejich“ nepsaná pravidla. Dochází k tomu, že jsou nepřijatí společností ve městě a těžko dochází k nápravě nestandardních situacích v jednotlivých rodinách. Sociální systém jim umožňuje pobírat dávky hmotné nouze a neusilovat o zapojení se do pracovního procesu.

Díky působení organizace DDM od roku 2005, která s jedinci, převážně dětmi, pracovala a nabízela jim aktivity, došlo ke zvýšení zájmu o zapojení se do pracovního procesu vybranými osobami. Děti se účastnily volnočasových aktivit, které jim DDM nabídlo. Téměř trojnásobně se zvýšil počet osob, které se zúčastnily volnočasového projektu Prevence kriminality za období let 2005–2023. Po rozhovorech s pracovníky Naděje je to jediná aktivita, kterou se podařilo dlouhodobě udržet a zájem o ni za uvedené období vzrostl.

Dlouholeté působení organizace DDM ve vyloučené lokalitě smysl má. Jedná se jen o malý díl přispění k tomu, aby se obyvatelům vyloučené lokality ukázal směr života, který je posune v jejich životě dál. Přesto je důležitým doplňkem práce, kterou ve vyloučené lokalitě vykonává z. s. Naděje.

Cíle práce se podařilo dosáhnout vytvořením multimedialního projektu, který je zacílen na děti ve věku 6–14 let. Podrobněji jsem popsala situaci v lokalitě Borek v České Třebové. Zjišťovala jsem, zda působením volnočasových aktivit vede ke snížení trestné činnosti. Porovnáním statistických údajů Policie České republiky o trestných činech jsem zjistila, že došlo ke snížení trestné činnosti na území České Třebové (sídliště Borek).

ANOTACE

Práce se zabývá analýzou sociální situace v lokalitě Borek, která je považována za sociálně vyloučenou oblast. Práce zkoumá faktory a mechanismy, které vedly k vyloučení této lokality a analyzuje dopady sociálního vyloučení na jednotlivce i společnost jako celek. Práce se zabývá identifikací sociálních problémů v lokalitě Borek. Práce popisuje, jak v minulosti vznikaly vyloučené lokality a jak probíhala migrace Romů. Praktickou částí bakalářského projektu je multimediální projekt.

Příjmení a jméno autora: Endyšová Jana

Název fakulty a katedry: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra komunikačních studií

Název bakalářského projektu: Sociálně vyloučená lokalita Borek

Jméno vedoucího bakalářského projektu: Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D.

Počet stran: 49

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 24

Rok obhajoby: 2024

Klíčová slova: sociální vyloučení, sociálně vyloučená lokalita, kultura chudoby, život Romů, prevence kriminality, děti a mládež, sociální organizace, trestná činnost

ABSTRACT

Socially excluded locality Borek

The thesis deals with the analysis of the social situation in the locality of Borek, which is considered a socially excluded area. The thesis examines the factors and mechanisms that have led to the exclusion of this locality and analyses the impact of social exclusion on individuals and society as a whole. The thesis deals with the identification of social problems in the locality of Borek. The thesis describes how excluded localities were created in the past and how the migration of Roma took place. The practical part of the bachelor's project is a multimedia project.

Translated with DeepL.com (free version)

Author's surname and first name: Endyšová Jana

Name of the faculty and department: the Cyril and Methodius Theological Faculty of Palacký University in Olomouc, Department of Communication Studies

Title of bachelor project: Socially excluded locality Borek

Name of the supervisor of the bachelor project: Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D.

Number of pages: 49

Number of appendices: 0

Number of titles of literature used: 24

Year of defence: 2024

Keywords: social exclusion, socially excluded locality, culture of poverty, Roma life, crime prevention, children and youth, social organizations, crime social exclusion, socially excluded locality, culture of poverty, Roma life, crime prevention, children and youth, social organizations, crime

ZKRATKY

DDM – Dům dětí a mládeže

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

OSPOD – Odbor sociálně-právní ochrany dětí

ZŠPr – Základní škola praktická

Z. s. Naděje – Zapsaný spolek Naděje

BIBLIOGRAFIE

Literatura:

1. *Romové – reflexe problému*. Pastelka, 1997. ISBN 80-902439-0-8
2. BŘEŇOVÁ, Pavlína. *Romské dětství v sociálně vyloučené lokalitě Česká Třebová ve 21. století*. Hradec Králové, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální patologie a sociologie. Vedoucí práce PhDr. Václav Bělík, PhD.
3. HANZAL, Jiří. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století*. Cover a Typo Růžena Steinerová, 2004. ISBN 80-7106-508-0
4. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Lidové noviny, 2002
5. JÁRA, Martin (a kol.): *Sociální diskriminace pod lupou*. Otevřená společnost, o.p.s., 2006
6. MERTON, Robert K. *Studie ze sociologické teorie*. Druhé. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-70-0
7. MIKOLECKÝ, Milan. *Jak využít areál kasáren*. *Českotřebovské listy*. 1990, roč. 1990, č. 9, s. 1.
8. MIKOLECKÝ, Milan. *Vzbouření v Benátkách – aneb – Bude zde nouzová kolonie*. *Českotřebovský zpravodaj*. 1992, č. 8, s. 5.
9. MIKOLECKÝ, Milan. *14 nových bytů pro občany postižené povodní*. *Českotřebovský zpravodaj*. 1997, roč. 1997, č. 11, s. 3.
10. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8
11. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2
12. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8

13. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5

Elektronické zdroje:

1. *MINISTERSTVO VNITRA. Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení* [online]. [cit. 2023-10-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prehled-dokumentu.aspx>
2. *Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení (pdf, 2,7 MB)* [online]. [cit. 2023-10-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prehled-dokumentu.aspx>
3. *Zákon 108/2006 Sb. Online. 2006.* Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2020/SPp038/106331468/Socialni_vylo_uceni.pdf. [cit. 2024-03-13].
4. *Kultura chudoby. Online. Encyclopedia. 2018, roč. 2018, č. bez uvedení, s. 1-8.* Dostupné z: <https://www.encyclopedia.com/people/social-sciences-and-law/anthropology-biographies/oscar-lewis>. [cit. 2024-03-13].
5. *Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo, opravilo i zničilo... Online. Českotřebovský zpravodaj. 2018, roč. 2018, č. 2, s. 1-2.* Dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/2_18web/90_leta1.htm. [cit. 2024-02-10].
6. *KONCEPCE PREVENCE KRIMINALITY MĚSTA ČESKÁ TŘEBOVÁ NA ROK 2021–2024. Online. Město Česká Třebová. 2020.* Dostupné z: <https://www.ceska->

- trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=35114. [cit. 2024-03-13].
7. Naděje. *Naděje* [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: https://www.nadeje.cz/nzdm_borek/poslani_a_cile1
 8. *Sociální diskriminace pod lupou* [online]. Otevřená společnost, o. p .s., 2006 [cit. 2023-10-22]. ISBN 80-903331-7-6. Dostupné z: https://poradna-prava.cz/data/images/socialni_diskriminace_pod_lupou.pdf
 9. SEDLÁKOVÁ, Renáta. Zprávy o Nás i o Nich – zpravodajský diskurz televize veřejné služby o Romech. Online. 2022, roč. Romano džaniben, č. 1, s. 1-26. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/article.html?x=1&a=142e45dc3d66cdf5b19e2c29db197f08&m=002b666e42d85f921a8ee0ee4a290105&t=202201>. [cit. 2024-03-16].
 10. TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. [cit. 2023-10-22]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>
 11. ČADA, Karel. *Analýza sociálně vyloučených lokalit* [online]. 2015 [cit. 2023-10-22]. Dostupné z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analýza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf